

1.08 Objavljeni znanstveni prispevek na konferenci
1.08 Published Scientific Conference Contribution

Metka Bukošek*

PROBLEMI HRANJENJA SODNEGA GRADIVA NA SODIŠČIH

Izvleček:

V preteklih dvajsetih letih je Zgodovinskemu arhivu Celje uspelo vzpostaviti redne stike s pravosodnimi organi na svojem teritoriju. Kljub pozitivnemu odnosu med ustvarjalci s področja pravosodja in arhivom ter kljub nenehnim urgencam arhivske strokovne službe ostaja še vrsta nerešenih problemov. Večina sodišč namenja sodnim arhivom neustrezne prostore, saj so bodisi v kleti bodisi na podstrešju. Poleg tega tudi njihovo kadrovanje kaže na pomanjkljivosti, saj imajo zaposleni arhivarji vrsto drugih zadolžitvev. Z nekaterimi nepremišljenimi odločitvami v preteklosti pa smo arhivi pridelali veliko dodatnega dela ter stroškov. Izboljšanje hranjenja sodnega gradiva je povezano tudi z večjimi finančnimi vložki, čemur se sodišča ne bodo mogla izogniti.

Ključne besede:

arhiv, sodni arhiv, arhivar, fotokopije, roki hrambe, sodno gradivo

Abstract:

Problems of Storing Judiciary Records at Courts

In the last 20 years, the Historical Archives Celje managed to establish frequent contacts with jurisdictional bodies on its area of competence. Despite positive relations between those creators and the archives there is still a number of unsolved issues. Inadequate premises are assigned for storing records, either in basements or in the attics. In addition, people who are responsible for the archives, usually have many other obligations. However, with rash decisions in the past also the archives is responsible for providing itself with additional work and expenses. The improvement of storing judicial records is connected also to acquiring greater financial means, which courts will not be able to avoid.

Key words:

archives, court archives, photocopies, persons responsible for the archives, retention periods, court records

GRADIVO PRAVOSODNIH ORGANOV V DEPOJIH ZGODOVINSKEGA ARHIVA V CELJU

Do leta 2000 je bila večina gradiva pravosodnih organov še vedno v sodnih depojih naših ustvarjalcev. Prevzetih je bilo le nekaj fondov ukinjenih sodišč, del fonda Okrožnega sodišča v Celju, gradivo notarjev ter stara zemljiška knjiga. Zaradi prostorske stiske, v katerih se je nahajal Zgodovinski arhiv v Celju, večji prevzemi niso bili možni. Ob selitvi nas je tako čakalo veliko dela. Po selitvi smo začeli z intenzivno dejavnostjo na terenu.

Pridobitev novega gradiva nam je postala primarna dejavnost, saj smo morali nadoknaditi vse zaostanke, ki so se nam z leti nakopičili. Prvi korak je bil prevzem gradiva pravosodnih organov do leta 1945 v celoti. Gradivo je bilo urejeno v skladu s

* Mag. Metka Bukošek, arhivska svetovalka, Zgodovinski arhiv Celje, Teharska cesta 1, 3000 Celje, Slovenija.

predpisi sodnega reda, a je bilo mnogo odstopanj od njega. Sodišča so pri pripravi gradiva za predajo pristojnemu arhivu v manjši meri upoštevala arhivsko zakonodajo ali pa je skoraj niso. Da smo rešili pomembno gradivo pred uničenjem, nismo vedno upoštevali predpisanih pravil. Prezeto arhivsko gradivo je bilo pri vseh delujočih in ukinjenih okrajnih sodiščih neodbrano, tehnično neopremljeno in samo okvirno popisano. Pri prevzemu arhivskega gradiva iz obdobja po letu 1945 smo zahtevali dosledno upoštevanje arhivske zakonodaje. Seveda smo doživeli pri ustvarjalcih nasprotovanje, saj jih pesti pomanjkanje kadra za opravljanje tovrstnih nalog.

Do leta 2010 smo poskrbeli za prevzem celotnega gradiva posameznih okrajnih sodišč in okrožnega sodišča do leta 1978. Prevzeli smo še zemljiškoknjižne listine vseh delujočih in ukinjenih okrajnih sodišč do leta 1945, v posameznih primerih tudi do leta 1948, če so bila okrajna sodišča s tem letom ukinjena. Poleg tega nam je uspelo zbrati vse katastrske mape zemljiškoknjižnih sodišč, razen katastrskih map Okrajnega sodišča Šmarje pri Jelšah.

Katastrske mape tega sodišča si je prisvojila geodetska uprava in jih ne želi predati Zgodovinskemu arhivu v Celju, kljub več predlogom, da bi bilo gradivo predano arhivu. Zaradi ukinitve organa sodnika za prekrške je bilo prevzeto tudi gradivo štirinajstih sodnikov za prekrške. Prevzeto je bilo gradivo tožilstev, in sicer gradivo državnih tožilstev ter izpostav do leta 1999, gradivo višjega tožilstva pa do leta 1988. V stari cinkarniški deponiji smo našli gradivo družbenega pravobranilca samoupravljanja za Celje in Žalec. Prevzeli smo tudi gradivo družbenega pravobranilca samoupravljanja v Krškem, Delovnega sodišča v Celju ter Delovnega in socialnega sodišča v Ljubljani - izpostava v Brežicah, gradivo Gospodarskega sodišča v Celju in del gradiva Upravnega sodišča Dravske banovine v Celju.

Danes lahko rečemo, da nam je uspelo odpraviti zaostanke. Sedaj se lahko osredotočimo na reševanje drugih problemov, ki nastajajo pri delu z našimi ustvarjalci. Na področju varovanja kulturne dediščine pri javnopравниh osebah pravosodnih organov se pojavlja vrsta nepravilnosti, zato smo se odločili preučiti zaščito in varovanje dokumentarnega gradiva posameznih sodišč ter reševati vrsto drugih problemov, s katerimi se srečujejo ustvarjalci na področju pravosodja.

Gradivo pravosodnih organov, ki ga hrani Zgodovinski arhiv v Celju:

Z. Št.	Naziv imetnika	Mejne letnice gradiva	Tekoči metri
1.	Okrajna sodišča (17)	1850-1978	1050,3
2.	Okupacijska sodišča (5)	1941-1945	4,1
3.	Deželno sodišče v Celju	1849-1854	0,1
4.	Upravno sodišče Dravske banovine	1922-1941	3,1
5.	Okrožno sodišče v Celju	1850-1978	181,6
6.	Okrožno kot trgovsko sodišče Celje	1864-1956	2,5

7.	Okrožno gospodarsko sodišče Celje	1954-1978	54,0
8.	Okrožno kot rudarsko sodišče Celje	1898-1942	0,4
9.	Sodišči združenega dela (2)	1975-1989	4
10.	Vojaško sodišče mesta Celja in Vojaško sodišče mariborskega vojnega področja, senat v Celju	1945	0,1
11.	Sodišče slovenske narodne časti	1945	0,8
12.	Okrožna državna tožilstva (3)	1946-2001	76,7
13.	Višje državno tožilstvo Celje	1989-1998	0,7
14.	Družbeni pravobranilec samoupravljanja (3)	1975-1995	17,1
15.	Notarji na področju Okrajnega sodišča Krško (6)	1861-1941	6,1
16.	Notarji na področju Okrajnega sodišča Brežice (9)	1859-1928	4,7
17.	Notarji na področju Okrajnega sodišča Celje (7)	1866-1941	6,5
18.	Notarji na področju Okrajnega sodišča Gornji Grad (7)	1876-1920	2,5
19.	Notarji na področju Okrajnega sodišča Kostanjevica (9)	1877-1927	3,2
20.	Notarji na področju Okrajnega sodišča Kozje (8)	1871-1931	4,9
21.	Notarji na področju Okrajnega sodišča Laško (5)	1851-1941	5,4
22.	Notarji na področju Okrajnega sodišča Radeče (8)	1885-1925	4,1
23.	Notarji na področju Okrajnega sodišča Rogatec (13)	1871-1937	2,6
24.	Notarji na področju Okrajnega sodišča Šmarje pri Jelšah (10)	1866-1944	5,5
25.	Notarji na področju Okrajnega sodišča Sevnica (5)	1871-1940	1,7
26.	Notarji na področju Okrajnega sodišča Slovenske Konjice (5)	1871-1941	5,4

27.	Notarji na področju Okrajnega sodišča Šoštanj (7)	1857-1925	3,9
28.	Notarji na področju Okrajnega sodišča Vranksko (10)	1853-1941	4,8
29.	Odvetnik Anton Rojec	1975-1991	4,4
30.	Sodniki za prekrške (14)	1955-1999	83,9
	SKUPAJ		1581,1

PREVZEMI MLAJŠEGA SODNEGA GRADIVA

V depoje Zgodovinskega arhiva Celje smo spravili gradivo pravosodnih organov z našega območja vse do leta 1978. To se nam je zdela logična rešitev, saj se držimo načela, da prevzemamo gradivo v zaokroženih celotah. Leta 1978 so bila ukinjena okrožna in okrajna sodišča, januarja naslednjega leta pa so namesto njih začela delovati temeljna sodišča z izpostavami. Delovala so vse do osamosvojitve Slovenije, po osamosvojitvi Slovenije pa se je spremenila struktura pravosodnih organov. Leta 1994 so ponovno ustanovili okrožna in okrajna sodišča.

Strokovna služba pripravlja prevzem gradiva pravosodnih organov od leta 1979 do leta 1994. Pri tem naletimo na vrsto problemov. Z ustvarjalci na področju pravosodja delamo intenzivno na pripravi arhivskega gradiva za predajo, vendar nas izkušnje ob že prevzetem gradivu učijo drugače.

Osnovni problem, ki se nam kaže pri prevzemanju mlajšega sodnega gradiva, je problem rokov. Sodni red predvideva kot rok za predajo arhivskega gradiva pristojnim arhivom deset let oziroma dvajset let, arhivska zakonodaja pa je ta pojem raztegnila na trideset let (40. člen "Javnopravne osebe morajo izročiti arhivsko gradivo arhivu najkasneje 30 let po nastanku gradiva..."¹). Za večino sodnega gradiva so ti roki sprejemljivi, zatakne pa se pri določenih skupinah sodnih spisov. Predvsem je tu govor o zapuščinskih zadevah, zemljiški knjigi in sodnem registru. Ob prevzemu tovrstnega gradiva smo v Zgodovinskem arhivu spremljali dejavnost, ki ga je tovrstno gradivo sprožilo.

Zapuščinske zadeve predstavljajo tisto zvrst gradiva, ki nam najbolj jasno kažejo neprimernost prevzema premladega gradiva. Sodišča lahko neomejeno obnavljajo zapuščinske postopke. V preteklosti so arhivi posojali sodiščem originalne dokumente, kar se ni skladalo z arhivsko zakonodajo. Spisi so prihajali s sodišč nazaj v naš arhiv v zelo slabem stanju. Bili so razcefrani, dokumenti pa pomešani in pomečkani. Zgodilo se je celo, da je v spisu manjkala sodba. Včasih je trajalo tudi nekaj let, da so bili spisi vrnjeni v matični arhiv. Zato so arhivi dosegli, da lahko dobijo sodišča nazaj samo fotokopirane spise.

Te dokumente mora arhiv overiti. Sodišče ob uvedbi postopka nastavi nov spis in ga dopolnjuje do zaključka postopka. Ko ga zaključi, pošlje spis nazaj pristojnemu arhivu. V arhivu spisu odstranimo fotokopije (preverimo istovetnost z originalom) ter nove dokumente vložimo v že obstoječi spis. Na žalost morajo arhivi izročati

¹ Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva. Ur. l. RS, št. 30/2006 z dne 23. 3. 2006.

fotokopije sodiščem zastoj. Sodišča to s pridom izkoriščajo, saj se nikomur ne zdi več potrebno, da bi prišel pregledat spis in označit, kateri dokument iz spisa pravzaprav potrebuje. Tako zahtevajo fotokopije spisov v celoti, saj niso več nosilci stroškov in se jim ni treba obnašati varčno. Iz prakse vemo, da je teh fotokopij lahko malo ali pa več deset, odvisno od debeline spisa.

Poleg povečanega obsega dela, ki ga imamo posamezni arhivi, prinaša tako ravnanje tudi finančne posledice, saj morajo delavci arhiva poleg tega, da poiščejo želen spis, izdelati tudi fotokopije ter jih overoviti. Povečana je poraba papirja, tonerjev in poštne. Potreben je tudi dodaten čas, da se vrnjeni spisi vložijo nazaj v fond.

V tabeli je prikazan porast števila vlog s prevzemom sodnih arhivov. Opozoriti moramo na dejstvo, da imamo prevzete zapuščinske zadeve po letu 1945 le treh sodišč - Okrajnega sodišča v Celju, Okrajnega sodišča v Slovenskih Konjicah in Okrajnega sodišča v Trbovljah. Če bi prevzeli zapuščinske zadeve preostalih sodišč, bi bile številke veliko večje. V tabeli niso všteti spisi, ki so uporabljeni za raziskovalne namene, razstave ali samo na vpogled.

Statistika porasta vlog s področja pravosodja

Leto	Število vlog
2002	53
2003	204
2004	215
2005	209
2006	170
2007	225
2008	235
2009	333
2010	316
2011	336

Podaljšanje rokov za prevzem sodnega gradiva bi nam prihranilo veliko časa in denarja, vendar si stroka v tem ni enotna. Če bi bili roki za prevzem daljši, vsaj petdeset ali še več let, bi bilo delo s sodnim gradivom v arhivu razbremenjeno, postopki na sodišču pa skrajšani. Daljše obdobje za predajo gradiva bi prisililo sodišča, da se drugače organizirajo, si pridobijo večje in ustrežnejše depoje, jih racionalno opremijo, da jih maksimalno izkoristijo.

Predvsem pa bi jih prisililo, da bi sprotno odbirali arhivsko gradivo iz dokumentarnega, kakor hitro bi pretekli roki hrambe in absolutno zastarani roki. Pri tem bi morali tesno sodelovati z arhivi in sproti reševati nastale probleme. Če bi arhivi prevzeli še navedeno kritično gradivo, že omenjene zapuščinske spise, zemljiško knjigo in register, bi lahko iskali rešitev le v povečanem številu zaposlenih, to pa je v današnji situaciji lahko le želja brez realne rešitve. S podaljšanjem rokov

prevzemov bi preprečili, da postanejo arhivi samo servis državnim organom, ter omogočili, da ohranijo svojo prvinsko dejavnost, ki je zapisana v arhivski zakonodaji.

NEPRIMERENOST SODNIH DEPOJEV

Naloga sodišč je, da je njihovo gradivo dobro varovano in ustrezno hranjeno. Navodila o njihovih obveznostih so zapisana v Uredbi o varstvu dokumentarnega gradiva in arhivskega gradiva², in sicer je zajeto v členih 39-54. V Uredbi je zapisano, kako mora biti sodni arhiv urejen, opremljen in vzdrževan. Arhivska skladišča morajo uporabljati samo za hrambo arhivskega gradiva. Ločena morajo biti od drugih prostorov, zaščitena pred vdorom vode, primerno oddaljena od plinskih, vodovodnih, kanalizacijskih napeljav, kurišč, odvodov dimov, glavnih vodov centralne kurjave in podobnih nevarnih napeljav in sistemov. Zgrajena morajo biti varna pred potresi, iz materialov, ki ne gorijo. Zagotovljene morajo biti za hrambo gradiva ustrezne mikroklimatske razmere.

Skladišča morajo biti ustrezno izolirana in zaščitena pred vlago in vročino, zavarovana pred požarom, vlomi in strelo. Opremljena morajo biti z ustrezno električno napeljavo z napravami za izklop električnega toka v vseh skladiščih. Arhivska skladišča morajo biti opremljena s kovinsko opremo, imeti ustrezne gasilne aparate in sisteme, nameščene higrometre in termometre, naprave za javljanje požara, vloma in izliva vode. Zaščitena morajo biti tudi pred vdorom ultravijoličnih žarkov. Gradivo mora biti ustrezno tehnično opremljeno. Oprema arhivskih skladišč mora omogočati racionalno namestitev gradiva ter lahko dostopnost do njega in ga zavarovati pred poškodbami. Omogočiti mora kroženje zraka, hkrati pa mora biti zagotovljeno tudi preprosto čiščenje.

Realna slika sodnih depojev je popolnoma drugačna. Problem sodnih arhivov je bil v preteklosti popolnoma zanemarjen. Za sodne depoje so uporabili vsak odvečen prostor, katerega niso mogli preurediti v pisarne. Zato posamezna sodišča čaka težavna naloga, saj morajo v svojih depojih vzpostaviti kolikor toliko normalne razmere, ki jih z vidika materialnega varstva zahteva arhivski zakon.

Sodni depoji so z redkimi izjemami neprimerni. Predvsem je vprašljiva sama izbira lokacije. Nahajajo se v kletih ali v podstrešnih prostorih. Kletni prostori zaradi vlage, nevarnosti izlivov vode, fekalij, zaradi napeljave centralne kurjave, ki ni izolirana, nizkih mračnih prostorov, brez možnosti za pravo zračenje, ob večni umetni svetlobi ipd. predstavljajo stalno ogroženost gradiva.

Podstrešja so druga skrajnost. Vlažnost (zaradi slabe izolacije in stare strešne kritine) ali prevelika vročina v poletnih mesecih sta najneugodnejša dejavnika, ki negativno vplivata na gradivo. Drugi problem je statika, saj taki prostori pogosto ne prenesejo teže, ki jo predstavlja papir s policami. Hkrati ti prostori tudi niso varni pred ognjem. Največkrat sodne depoje ogrožajo poplave.

Okrajno in Okrožno sodišče v Celju imata svoj arhiv v kletnih prostorih sodišča. Prostor je primeren in ustreza minimalnim standardom materialnega varstva. Problem predstavljajo glavni vodi kanalizacije, vode in elektrike, ki so speljani po stropu arhiva. Okrožno sodišče ima v dveh prostorih nameščene premične police, to pa omogoča dober izkoristek prostora. Lahko bi izkoristili tudi predprostor, v katerem imajo nameščene še lesene police, vendar to sedaj ne omogoča optimalnega

² Uredba o varstvu dokumentarnega gradiva in arhivskega gradiva. Ur. l. RS, št. 86/2006 z dne 11. 8. 2006.

izkoristka prostora. Okrajno sodišče ima prav tako prostore v kleti, ki so slabo opremljeni. Police so lesene, še nedavno pa so imeli probleme z izlivom fekalij. Zaradi poroznih kanalizacijskih cevi so odstranili gradivo z dela polic pod kanalizacijskimi vodi, tako da so ostale neizkoriščene. V glavnem hodniku so postavili kovinske omare, vendar je to slaba rešitev prostorske stiske, saj še vedno nimajo dovolj prostora za sodno gradivo. Okrajno sodišče ima del arhiva shranjenega na različnih lokacijah, kar zelo otežuje delo, zmanjšan pa je tudi pregled nad celotnim sodnim gradivom.

V kletnih prostorih gostuje interna kavarnica, ki zaseda veliko prostora. Z njeno ukinitvijo bi sodišče pridobilo prostore, prepotrebne za arhiviranje dokumentacije. Pri tem bi lahko za depoje izkoristili tudi velik hodnik, saj bi z zaprtjem kavarnice bil onemogočen dostop v kletne prostore nepooblaščenim osebam. Pomični regali, kar statika omogoča, bi rešili del problemov sodnega arhiviranja. Vendar tudi to ne predstavlja dolgoročne rešitve, saj bi potrebovali veliko več prostora, da bi prenesli celotno sodno gradivo na eno mesto.

Okrajno sodišče v Brežicah hrani dokumentarno gradivo v podstrešnih prostorih sodišča. Stavba je stara več kot sto let in bi jo bilo potrebno sanirati. V podstrešnih prostorih so bila včasih stanovanja uslužbencev. To je še danes vidno iz obstoječega inventarja. Streha je slabem stanju, podstreha pa ogroža varnost tako ljudi kot gradiva. Ponekod je opaziti že pogrezanje tal, to pa lahko privede do katastrofalnih posledic. O sanaciji arhivskih prostorov se dogovarjamo že nekaj let. Nekateri deli podstrešja so tako zavarovani, da je onemogočen pristop. Za leto 2011 je bila načrtovana selitev arhiva v na novo pridobljene prostore v pritličju. Pridobljeni prostori so na odlični lokaciji. Veliki so približno sto kvadratov.

Problem predstavljajo velika okna, saj je te prostore uporabljala pošta. Predlagano je bilo, da se okna ustrezno zaščitijo in opremijo z železnimi varovali, vendar je bil predlog zavrjen, stekla pa so opremili le z neprosojno folijo. Vsakomur je lahko jasno, da prostor ni pred vlomom s tem nič bolj zaščiten. Prostor bi statično prenesel pomične regale, kar bi sodišču ob sprotne odbiranju gradiva omogočilo hrambo sodnega gradiva za daljšo dobo. Zataknilo se je pri opremi depoja. Sodišču so ponudili stare regale, ki jih je neko drugo sodišče zavrglo. Postavlja se vprašanje, ali bo Ministrstvo za pravosodje imelo posluš pri financiranju opreme, saj bi z ustreznimi pomičnimi regali lahko dolgoročno rešili problem arhiviranja njihove dokumentacije. Po informacijah s strani uprave jim je njihovo ministrstvo zavrnilo zahtevo za ustrezno arhivsko opremo, vendar zadeva še ni dorečena, tako da ostaja upanje, da bodo prostor opremili v skladu z ustreznimi normativi.

Podobno je z depojem izpostave **Delovnega in socialnega sodišča v Ljubljani v Brežicah**, ki je prav tako na podstrešju brežiškega sodišča. Prostor je majhen, v stropu se že pojavljajo luknje, tako da obstaja nevarnost, da skozi streho pronica voda in zalije gradivo. Prav tako depo ni požarno zaščiten, saj so ustvarjeni idealni pogoji, da ob morebitnem kratkem stiku zaradi dotrajane elektrike pride do samovžiga, ki bi uničil celotno ostrešje. Sanacije električne napeljave so predvidene v letu 2012.

Depo ni opremljen z arhivskimi policami. Gradivo je odloženo v lesenih omarah. Oprema je neprimerna, saj lahko v omare zložimo malo gradiva. V letu 2011 je tudi izpostava Delovnega in socialnega sodišča v Brežicah dobila tako kot okrajno sodišče prostore za svoj arhiv v pritličju stavbe. Tudi ta del je bil nekoč del pošte, zato so tudi tukaj problem velika okna, ki niso ustrezno zaščiteni. Prostor drugače ustreza normativom materialnega varstva, postavlja pa se vprašanje opreme. Z ustreznimi

policami, predvsem imamo v mislih pomične regale, bi imeli dovolj prostora za odlaganje gradiva za daljše obdobje.

Okrajno sodišče v Trbovljah je imelo na stari lokaciji sodni arhiv v kleti. Ob hudourniški poplavi leta 1994 je klet zalila voda in preplavila arhiv. Mnogo sodne dokumentacije je bilo pri tem uničene, predvsem starejši spisi³. Del arhiva jim je uspelo rešiti in posušiti. Leta 2007 je sodišče spremenilo lokacijo. Preselilo se je v staro, vendar v celoti obnovljeno zgradbo. Arhiv so namestili v kletne prostore. Že nekaj mesecev kasneje je arhiv zalila voda, ki je zaradi slabe izolacije ob prvem večjem nalivu pronicala skozi stene. Gradivo ni bilo ogroženo, vendar pa bi lahko bila vlaga v naslednjih mesecih usodna. V kratkem času je namreč plesen uničila več kot tristo arhivskih škatel, pripravljenih za predajo Zgodovinskemu arhivu v Celju. Na srečo so delavci pravočasno to opazili, gradivo preložili v nove arhivske škatle ter jih odložili v knjižnico in pisarne.

V letu 2010 je voda dvakrat zalila arhivski prostor, vendar je bilo gradivo pravočasno odloženo na višje police. V sodnem arhivu se širi neznosen smrad po vlagi in plesni. Na opozorilo o nevezdržnem stanju so jim na Ministrstvu za pravosodje svetovali, naj gradiva ne odlagajo na spodnje police. V rezervi imajo še dodaten prostor, ki pa je ravno tako v kleti. Ker kletni prostori niso ustrezno sanirani, jih na sodišču ne morejo opremiti in uporabljati. Sodni depo je že skoraj v celoti napolnjen, zato bi bil nujen ukrep razširitev. Vendar jim do sedaj Ministrstvo za pravosodje ni nudilo ustrezne podpore.

Okrajno sodišče v Krškem se nahaja v podobni situaciji. Sodni depo je prav tako v kletnih prostorih. Odlično opremljen, s pomičnimi policami, ima okna, ki ležijo z ulične strani vzporedno s pločnikom. Skozi okna je voda že dvakrat vdrla v sodni arhiv. Uslužbencem je uspelo odmakniti pomične police od stene, tako da gradivo ni bilo ogroženo. Odstranjevanje vlage iz prostora pa je dolgoročen postopek, ki lahko traja več let. **Sodni arhiv Okrožnega sodišča v Krškem** je nameščen v istih kletnih prostorih, vendar mu je bil zaradi drugačne lege vdor vode prihranjen.

Okrajno sodišče v Sevnici je imelo še nedavno arhivske prostore v pritličju sodne zgradbe. Depo je imel ugodno lego, z dvema oknoma, ki sta bila zaščitena s kovinskimi oknicami. V prostoru ni bilo nobenih instalacij, ki bi ogrožale gradivo. Depo je bil zaščiten pred vdorom vode in je načeloma ustrezal normativom materialnega varstva. Obstajal je edino problem opreme, saj so bili v prostoru leseni regali še iz časa pred drugo svetovno vojno.

Depoja niso posodobili, temveč so ga premestili v zadnji del stavbe. Pred selitvijo so obvestili Zgodovinski arhiv v Celju, ta pa je ob sodelovanju in podpori Inšpektorata RS za kulturo in medije nasprotoval selitvi arhiva. Nova lokacija je bila v zadnjem delu stavbe, na dvoriščni strani. Teren pred vstopom v arhiv je dvignjen, zato je obstajala nevarnost vdora meteorne vode. Okna niso bila zaščitena pred vlomom, v samem prostoru pa so bili plinska peč za ogrevanje celotnega sodišča ter priključki za vodo. Prostor je bil tudi brez elektrike. Po odpravi najvidnejših pomanjkljivosti so arhiv preselili. Prostor so opremili s kovinskimi omarami, ki niso funkcionalne in zavzemajo preveč prostora.

³ Uničeni so bili kazenski spisi letnikov 1962, 1965, 1975, 1977, kazenski spisi mladoletnih oseb letnikov 1974, 1975 in 1976, spisi kazenskih poizvedb letnikov 1973 in 1976, izvršilni spisi za leto 1950, spisi Ri in sodna uprava pa v celoti.

S primerno opremo bi lahko zagotovili več prostora za shranjevanje sodne dokumentacije in tako za več let rešili problem hranjenja svojega gradiva. Mnenje arhivske stroke je bilo v tem primeru brezpredmetno. Danes je depo zaradi neustrezne opreme že zapolnjen s sodnim gradivom, zato že sedaj čutijo prostorsko stisko. Izkazalo se je, da so to rešitve na kratki rok, dolgoročno gledano pa ima sodišče že problem s pomanjkanjem prostora.

Okrajno sodišče v Šentjurju ima arhiv na podstrešju sodnega poslopja. Depo je majhen in ne ustreza osnovnim načelom materialnega varstva. Oprema je lesena, sestavljena iz omar in lesenih polic. Zaradi slabe statike je uporaba kovinskih polic nemogoča. Sodišče že nekaj let rešuje svojo prostorsko stisko. Dogovarjajo se za selitev, v igri pa je tudi gradnja novega sodnega poslopja. Zaradi krizne situacije, ki je trenutno v Sloveniji, se tudi ta rešitev postavlja pod vprašaj.

Okrajno sodišče v Slovenskih Konjicah ima svoj arhiv v pritličju sodne stavbe. Depo je zelo primeren za funkcijo, ki jo opravlja. Starejši del arhiva je opremljen z lesenimi policami, kar je v nasprotju z določili materialnega varstva. Problem predstavlja predvsem višina polic, saj brez pomoči lestve gradivo na zgornjih policah ni dosegljivo. Drugi del depoja so pridobili pozneje in ga opremili s kovinsko opremo. Sodišče ima možnost razširitve, vendar zaseda dodatne prostore Geodetska uprava, ta pa še ni pripravljena preseliti svojega gradiva. Ob pridobitvi tega prostora in z ustrežno opremo bi sodišče v Slovenskih Konjicah lahko rešil svojo prostorsko stisko.

Okrajno sodišče v Žalcu je eno izmed sodišč, ki imajo trenutno največ problemov z arhivskimi prostori. Njihov depo je v kletnih prostorih sodne stavbe. Največji problem predstavlja glavna peč, ki ogreva sodišče, saj je v predprostoru arhiva. Po stropu so napeljani glavni vodi kanalizacije, elektrike in vodovoda. Arhivski prostori so opremljeni z zasilno opremo, ki ne ustreza niti minimalnim standardom materialnega varstva. Poleg tega so bili do obiska inšpektorja tudi zanemarjeni in slabo vzdrževani. Zgodovinski arhiv v Celju je prevzel del njihovega gradiva in jih delno razbremenil, po navodilih Inšpektorata za medije in kulturo pa so prostor počistili in uredili. V zadnjem letu so postavili pregradno steno in tako del depoja oddvojili od prostora, v katerem se nahaja glavna peč. Ravno tako so postavili v drugem delu kovinska vrata, ki zapirajo vhod v drug del depoja.

Sodišče v Žalcu namerava zgraditi prizidek k obstoječi stavbi. Zgodovinski arhiv v Celju je ob podpori inšpektorja zahteval, da so arhivski prostori v prizidku. Strokovna služba celjskega arhiva je izrazila željo po sodelovanju pri izdelavi načrtov, da bo na osnovi standardov izdelan načrt sodnega arhiva, ki naj bi predstavljal vzorčni primer sodobnega sodnega arhiva. Projekt ta hip stoji zaradi znanih dejavnikov - pomanjkanja sredstev.

Okrajno sodišče v Velenju hrani svojo dokumentacijo v kletnih prostorih. Prostor je bil zgrajen kot zaklonišče. Depo je primeren, dostop pa je otežen zaradi nizkih vrat. Ob morebitni evakuaciji ne bi bilo mogoče na hitro prenesti gradiva na varno. Oprema je zastarela, saj nekatere lesene police izvirajo še iz časa pred drugo svetovno vojno. Prostor je primerno velik, vendar je zaradi neprimerne opreme nefunkcionalen. Vsa oprema je lesena in ne ustreza modernim standardom. Po navodilih pristojnega arhiva so bili odstranjeni vsi predmeti, ki ne sodijo v arhiv, zato je prostor sedaj bolj dostopen in zračen.

Okrajno sodišče v Šmarju pri Jelšah ima arhiv v kletnih prostorih sodišča. Pred leti ga je premestilo, vendar prav tako v kletne prostore. Depo je opremljen s

kovinskimi policami, ustrezno varovan in dosega minimalne standarde. Predvsem je čist in zračen.

Delovno in socialno sodišče v Celju ima svoje depoje prvem nadstropju sodnega poslopja. Depo je primeren in ustreza normativom materialnega varstva. Opreмили so ga s kovinskimi policami, vendar so police previsoke, kar otežuje manipuliranje z gradivom. Dostop do gradiva na višjih policah je možen samo z uporabo lestve, zato obstaja možnost padca, posledično pa nevarnost, da se oseba pri padcu poškoduje. Tudi tu počasi zmanjkuje prostora za shranjevanje gradiva.

Okrožno državno tožilstvo v Celju se je pred časom selilo v nove prostore, tako imenovano stavbo Maksimiljan. To je sodobna zgradba, zgrajena po modernih načelih, s pasivnim prezračevanjem. Zaradi takšnega načina prezračevanja so lahko depo namestili v sredino zgradbe. V njem ni instalacijskih vodov, saj je bil prostor že v načrtu namenjen shranjevanju gradiva. Zataknilo se je pri opremitvi depoja. Zaradi izbire najcenejšega ponudnika, kar je zakonska obveza vsem proračunskim uporabnikom, so dobili zelo slabe kovinske police. Ko so začeli polniti police z gradivom, so se začele nagibati. Regale so bili prisiljeni prečno povezati, da so obdržali njihovo stabilnost. Ta primer potrjuje dejstvo, da ni ravno vsak cenejši nakup tudi poceni, saj je pogosto povezan tudi s kvaliteto. Pri izbiri opreme bi morala prednost predstavljati kvaliteta.

Okrožno državno tožilstvo v Celju - oddelek v Velenju ima depoje v istih prostorih kot Okrajno sodišče v Velenju, zato veljajo za depo enake ugotovitve, kot so bile navedene za Okrajno sodišče v Velenju.

Okrožno državno tožilstvo v Krškem se je pred časom selilo v nove prostore. Za depo so namenili prostor na podstrešju zgradbe. Ker je stavba nova, podstrešje oziroma mansarda pri izbiri ni bila slaba alternativa. Depo so opreмили s pomičnimi regali, saj je statika to dopuščala. Prostor je zračen, čist, brez motečih inštalacij, gradivo je zaradi nizkih polic lahko dostopno. Svetovana jim je bila zaščita pred ultravijoličnimi žarki, ob odpravi le-teh pa predstavlja ta depo vzorčni primer dobre ureditve arhivskega prostora.

Upravno sodišče Republike Slovenije - oddelek v Celju ima svoj arhiv v pritličju Prothazijevega dvorca, poleg svojih poslovnih prostorov. Depo je opremljen s kovinskimi policami. Čeprav je prostor majhen, zadostuje za hranjenje gradiva, saj pri poslovanju ne nastajajo večje količine dokumentarnega gradiva.

Državno pravobranilstvo Ljubljana - oddelek v Celju hrani svoje gradivo v depouju poleg pisarn. Depo je majhen, vendar zadostuje njihovim potrebam. Ob selitvi so gradivo starejšega datuma prenesli na upravno enoto. Njihov obstoj je bil kar nekaj let pod vprašajem, vendar so v zadnjih desetih letih ponovno začeli normalno poslovati. Pri poslovanju ustvarijo sedaj več dokumentarnega gradiva. Trenutno niso v prostorski stiski, v bodoče pa se bodo morali srečati tudi s tem problemom.

Vsa slovenska sodišča se srečujejo z prostorskim problemom, saj so utesnjena v premajhnih ter slabo vzdrževanih stavbah. Rešitve iščejo na različne načine, predvsem pa si pridobivajo dodatne prostore na različnih lokacijah, kar za samo poslovanje ni najboljša rešitev. Tam, kjer so se selila na nove lokacije, se je izkazalo, da rešitve niso bile najbolj posrečena izbira, saj so stavbe že v osnovi premajhne. Nobeno sodišče si ni zagotovilo večjih depojev za shranjevanje dokumentarnega gradiva. Povsod jih pesti kronično pomanjkanje arhivskega prostora, depoji so neustrezni ter imajo slabo in nekvalitetno opremo, ki ne omogoča dobrega

izkoristka arhivskega prostora. Oprema je zastarela ter neprimerna za hrambo gradiva, je tudi v popolnem razkoraku z določili materialnega varstva arhivskega gradiva. Ministrstvo za pravosodje ne poskrbi za sodne depoje in jih opremlja s starimi policami ali pa z nefunkcionalno opremo, ki se pokaže že v zelo kratkem času za nezadostno.

V preteklosti so se sodišča upirala predaji svojega gradiva pristojnim arhivom, vendar je sedaj situacija drugačna. Danes vidijo sodišča rešitev problema arhiviranja svojega gradiva v njegovi predaji pristojnim arhivom, tudi takega z novejšim datumom. Prednost vidijo v tem, da arhivi njihovo gradivo prevzamejo, uredijo in hranijo, kar pa je najpomembnejše, da ga v primeru rabe tudi hitro dobijo. Pri takem načinu dela ne potrebujejo večjih depojev, stroške ob prevzemu spisov, ki jih potrebujejo, pa tako nosijo arhivi. Zavedamo se, da bo za rešitev teh problemov potrebno zagotoviti dodatna finančna sredstva, ker bomo v naslednjih letih poskrbeli za podrobno izvajanje arhivske zakonodaje. Čas je, da tudi v pravosodju uredijo problematiko arhivskih depojev in hranjenja sodnega gradiva. V to spada tudi ureditev statusa delavcev, zaposlenih v njihovih arhivih. Predvsem bi se lahko zgledovali po upravnih organih, ki so vprašanje arhivov in urejanja svoje dokumentacije uredili že pred leti.

ARHIVARJI KOT SKRBNIKI SODNEGA GRADIVA

Večina večjih sodišč ima sistemizirano delovno mesto arhivarja. Manjša sodišča pooblastijo kar tajnico ali drugo zaposleno osebo za delo z dokumentarnim gradivom, ker si arhivarja ne morejo privoščiti. Večja sodišča imajo v svoji sistemizaciji delovnih mest navedene delovne naloge, ki jih mora opravljati arhivar. Za to delovno mesto je zahtevana srednja izobrazba, kar je v skladu z arhivsko zakonodajo. Nekatera sodišča tudi predpisujejo zahtevano izobrazbo - torej ekonomsko ali administrativno. Arhivarji morajo organizirati in voditi dela v arhivu ter opravljati dela v zvezi z arhiviranjem spisov, pa tudi skrbeti za izdajanje spisov iz sodnega arhiva ter voditi evidence o tem.

Organizirati morajo uničenje starejših letnikov arhiva. Fizično morajo "sortirati" spise za tekočo in trajno zbirko. Vlagati morajo vse potrebne listine v spise. Nalagajo jim tudi dvigovanje spisov za potrebe organov in strank. Sodelovati morajo pri uničenju ustreznega letnega arhiva. Izdajati in hraniti morajo uradne liste ter voditi tako evidence o izdaji kot knjižnice. V zadnji alineji imajo zapisano, da morajo opravljati druge naloge po odredbi predsednika sodišča, vodje oddelka ali sekretarja sodišča. Nikjer ni zabeleženo, da morajo opraviti odbiranje po navodilih, ki jih mora po predhodnem obvestilu o odbiranju izdati pristojni arhiv. V sistemizaciji neimenovanega sodišča je tudi alineja, ki zahteva sodelovanje arhivarja z Arhivom Republike Slovenije pri odbiranju in izročanju arhivskega gradiva. V vseh letih sodelovanja s pristojnim arhivom jim ob pisanju sistemizacije za delovno mesto arhivarja ni uspelo uskladiti pravil z ustrežno zakonodajo.

Sporen je tudi zadnji stavek, ker daje proste roke arhivarjem nadrejenim, da jim nalagajo dodatna dela, ki pa predstavljajo včasih več kot 90 % obsega njihovega dela. Posledice so porazne. Arhivi so neurejeni in neodbrani, spisi umazani in brez evidence gradiva. Spise je namreč ponekod mogoče prosto prinašati v arhiv in odnašati iz njega. Pri tem večkrat založijo spise, saj povsod ne zabeležijo dviga spisa.

Dostop do arhiva je omogočen vsaki osebi, ki je zaposlena na sodišču in lahko prinaša in odnaša spise. Pri vračanju spisov v arhiv pride pogosto do napake pri odlaganju. O sistematičnem odbiranju do nedavnega ne moremo govoriti. Kjer so "odbiranje" opravili, so to naredili nestrokovno. Sodno osebje je upoštevalo samo sodni red, poznavanje arhivske zakonodaje pa jim je bilo povsem tuje. Posledice takega "škartiranja" so pri nekaterih sodiščih katastrofalne.

Ponekod so ohranili samo sodbe, sklepe in odločbe, celotni spisi pa so zaradi nestrokovnosti pri odbiranju romali v industrijsko predelavo. Poznamo tudi primere, ko ni bilo poskrbljeno za varstvo osebnih podatkov in so spise odvrgli v prej naročen kontejner, potem pa jih je veter raznašal po dvoriščih sodišč. Na sodiščih, ki so se izognila takim "sodnopočitniškim škartiranjem" (to so bile tako imenovane "udarniške" akcije, saj je sodno osebje pod nadzorom določenega sodnika odbiralo sodno gradivo med šolskimi počitnicami), je gradivo ostalo nedotaknjeno vse do danes. V arhivih včasih pozdravljamo "nedejavnost sodišč", saj je v tem primeru ohranjenost gradiva večja.

Sodni uslužbenci, ki delajo z dokumentarnim gradivom, v prvi vrsti arhivarji, morajo opraviti preizkus znanja v skladu s Pravilnikom o strokovni usposobljenosti uslužbencev javnopravnih oseb ter delavcev ponudnikov storitev, ki delajo z dokumentarnim gradivom. Problem izobraževanja sodnih uslužbencev, ki delajo v arhivih sodišč, je pristojni arhiv rešil že v preteklih letih. Seminarji, namenjeni prav njim, so jih seznanili z arhivsko zakonodajo, ki jo kot arhivarji oziroma delavci, ki delajo z sodnim dokumentarnim gradivom, morajo upoštevati na delovnem mestu. Izvedba seminarjev je bila uspešna, saj so vsi udeleženci opravili tudi preizkus znanja.

Sedaj redno obiskujejo seminarje, ki jih organizira Zgodovinski arhiv Celje, da osvežijo in dopolnijo svoja znanja. Kar je najpomembnejše, strokovna služba arhiva je vzpostavila redne stike s sodišči, tako da probleme, ki nastanejo pri njihovem delu, rešujemo sproti. Predvsem poskušamo vzpodbuditi redno delo v sodnih arhivih, ker bo sprotno delo manj stresno, kot so bile dosedanje akcije za predajo gradiva pristojnemu arhivu. Predvsem pa urejeno in tehnično opremljeno gradivo zavzame manj prostora v že tako tesnih sodnih depozitih.

V naslednjih letih moramo premagati še zadnjo oviro. Rešiti je treba odnos nadrejenih do svojih arhivarjev oziroma delavcev, odgovornih za sodno gradivo. Arhivar ne more brez podpore svojih nadrejenih uspešno opravljati svojega dela. Zgodovinski arhiv Celje si bo v naslednjih letih prizadeval, da se bodo izobraževanja udeležili tudi vsi odgovorni na posameznih sodiščih, katerih naloga je skrbeti za arhive, dokumentarno gradivo in ljudi, zaposlene v njih. Med tožilci in sodniki za prekrške (nekdanjimi) so tudi osebe, ki so prav tako uspešno zaključile izobraževanje in se lahko pohvalijo z odlično opravljenim strokovnim izpitom.

PROBLEMI UPORABE SODOBNE TEHNOLOGIJE

Poleg neprimernih depojev, arhivske opreme, slabega odnosa do svojih arhivarjev in do sodnega gradiva naj še opozorimo na nekatere probleme, ki jih je prinesla uporaba nove tehnologije. Danes si pisarniškega poslovanja brez uporabe sodobne strojne opreme ne moremo več predstavljati. Uporaba računalnikov in podporne opreme nam je vsem olajšala delo. Sodišča so pred leti uporabljala iglične tiskalnike, ki so črke vtisnili na papir.

Tu nastaja problem, saj črke z leti postopoma odpadajo. Pogosto naletimo namesto na zapis le še na prazen list papirja. Bojimo se, da bomo v naslednjih letih na ta način izgubili mnogo pomembnih dokumentov. Problem predstavljajo tudi dokumenti starejšega datuma, poslani preko faksov, saj tudi ti zapisi zbledijo in postopoma izginjajo. Faksiranih dokumentov v preteklosti niso fotokopirali, da bi ohranili zapis, tako da je danes vrsta dokumentov neuporabna. Zato že nekaj let opozarjamo na uporabo neprimerne strojne opreme in neprimerne papirja, vsaj za pomembnejše zapise. Arhivska služba je poskušala z Uredbo⁴ rešiti dokumentarno gradivo, zapisano na stari način.

Za hrambo dokumentarnega gradiva arhivske vrednosti predpisuje uporabo papirja trajnejših vrst, tako tudi sredstev za zapisovanje vsebine (črnila, tiskarske barve, naprave za tiskanje in kopiranje) in zaščitne embalaže. Sodišča opozoril strokovne službe našega arhiva še ne upoštevajo. V bodoče vidimo tudi probleme hranjenja zapisov snemanj zaslišanj, saj nimajo navodil za hranjenje tovrstnih zapisov. Za sedaj je ta problem odložen, saj se mnoga sodišča snemanju zaslišanj odrekajo, ker postopek prepisa zahteva več ljudi in časa ter dodatno obremenjuje že tako obremenjena sodišča. Vendar se bomo v prihodnosti morali tudi arhivi soočiti s tem problemom in jim nuditi ustrezno podporo pri hranjenju tovrstnih zapisov.

ZA KONEC

V prispevku so bili izpostavljeni le nekatere problemi, ki se navezujejo na delo s pravosodnimi organi in sodnim gradivom. Predvsem so zajete tiste nepravilnosti, ki jih skušamo odpraviti že leta, vendar za njihovo odpravo do danes ni bilo ne volje ne posluha. Upamo, da bomo s podporo Inšpektorata za kulturo in medije dobili bolj primerne sogovornike, ki bodo upoštevali naša prizadevanja za izboljšanje razmer v zvezi s sodnimi arhivi in aktivno pristopili k odpravljanju nepravilnosti na tem področju. Njihova pripravljenost na sodelovanje bo prinesla koristi tako njim, saj bodo imeli strokovno urejeno in hranjeno arhivsko in dokumentarno gradivo, kot tudi nam, saj bomo lahko prevzemali arhivsko gradivo po vseh strokovnih kriterijih, kot jih narekuje naša stroka.

SUMMARY

PROBLEMS OF STORING JUDICIARY RECORDS AT COURTS

The article presents a few issues that relate to the work of the judiciary and judicial archives. It mainly covers those irregularities, which the archives are trying to resolve for years, but there was neither will nor sympathy to resolve them. Courts are not aware enough of the fact that they produce more records from year to year, in the last twenty years the work of some departments even tripled. For example, the number of cases at the Executive department increased from 3500 in 1994 to 16000 cases per year in the following years. The files are more extensive than in the past, because they contain a number of additional attachments. On the other hand we have the judicial archives, which in most cases did not expand in this period. Historical Archives Celje acquired the archives up to year 1978 since the district and

⁴ Uredba o varstvu dokumentarnega gradiva in arhivskega gradiva. Ur. l. RS, št. 86/2006 z dne 11. 8. 2006.

county courts ceased to operate and were replaced by the fundamental courts. Acquired material followed archival standards which state that archives have to be transferred to the competent archival institution as a whole. Here the archives are faced with problems of records, which are too "young". The archives invest a lot of extra work issuing applications for both natural and legal persons. Consequently, this is also connected to the increase in material costs due to copying files and sending them to users. Here, the time spent by employees in dealing with submitted applications is not included. Archives also try to remind archival services at creators of the consequences of the use of modern technology. The practice already indicates the problems that will occur in the near future due to the use of certain technical devices that do not provide permanent storage of court records. Competent archives are also repeatedly trying to convince the courts management to start with the salvation of problems concerning storage capacities. We offer assistance in the form of advising on how to make a better use of already existing premises. We introduce them to modern equipment that would double the storage space. With the instructions on the appraisal, we focus their activities on simultaneous arrangement of records as this causes a release of storage space. The Courts administrations are constantly informed about the role and importance of their records managers as well as reminded that records managers should be engaged only or mostly with the duties related to records and not to be burdened by a number of other tasks. It is the opinion of the professional archival service that problems related to the court archives are very complex and should be approached at the state level, because the solution can only be provided by the Ministry of Justice, which is their financier. We hope that the Ministry of Justice will perceive the problem and take an active role in its solution. Currently there is no real communication between them and the archival profession. We hope that the Inspectorate for Culture and Media and will take into account our efforts to improve the conditions related to the court archives and will actively help us with solving deficiencies in this area. The willingness of Courts to cooperate will benefit both, them because they will have professionally managed, arranged and stored records and archives and us because we can acquire archives according to all professional criteria.